

Tokio

Tokioko Roppongi Hills konplexua, kapitalismoaren eskandaluzko goraiamena den arren, turistarik alternatiboarentzat ere nahitaezko bisita bihurtu da. Hain zuzen, bere deigarrikerik garrantzitsuenak ez dira azpiko solairuetan batzen diren denda *chic* eta jatetxe sasi-europarrak, ezta Mori arte museo ezaguna ere. Mota guztietako turistak Roppongira hurbiltzen badira, dorreak 250 metroko altueran, bere 56. pisutik, eskaintzen duen 360 graduko begiratoriari eskertu behar dio.

Eta ezin ukatu hiri erraldoiaren gaintetik ilunabarra ikustea, kaleak eskalestrietan bihurtzen behatzea, Tokion beharrezko esperientzia bat dela. Hiria laua eta eraikinak itzelak direnez, oso zaila da inoiz metropoliaren tamainaz benetan jabetzea, hala nola bere araurik gabeko hirigintza guztiz haute-matea. Honela, Roppongitik begiratzean lehen aldiz ikusten du askok, hotzikarak jota, amaiera zein antolamendurik gabe bere oinetara zabaltzen den Tokio izeneko izakia.

Guztiz hiri sentzorial eta bisuala den arren, Tokiok ez du irudi bateratu bat emateko aukerarik. Hirigintza existitzen ez dela dirudi: farola guztiak desberdinak dira, kale txiki eta handien arteko homogeneotasunik ez dago, eraikin bakoitzak estetika eta altuera desberdina du, etxe zahar eta berriak aldeaz alde agertzen dira espazio berean. Azkartasun eta modernotasun azeleratuak hiri-formaren egileak direla esan zitekeen.

Izan ere, Tokion liluragarria den fenomeno bat ematen da: ez dago patrimonio arkitektonikoaren inolako kontzientziarik. Eraikin baten funtzioak galdu edo gutxien direnean, inolako erreparorik gabe bota eta ingurunearekin zerikusirik

ez duen beste bat altxatzen da, garai edo estetikari jaramonik egin gabe. Tokiok ez du historia gordetzen: momenturo berriz ere eraikitzen du. Ez die iragan, memoria edo oroitzapen gisako hitzei jaramonik egiten, eta tenplu zein parkeek baka-rrik (eta ez kasu guztietan) dute bizirauteko baimena.

Hiriaren pertsonalitatea logikaren legeen kontra manten-tzen den kaos ordenatuan datza. Berrikuntza erradikalaren alde egin du apustua Tokiok, Kyoto memoriari utzita. Ho-rregatik, orainaldiarekin bat aldatuz doan irudia saltzen du, irudi erreala, orainaldia delako Tokion kontuan hartzeko balio bakarra. Europako hiri geldo eta historikoetara, beste-lako irudi oso desberdina inposatzen diguten horietara ohi-tuak gaudenok, metropoliaren abiadura argietan gauzatuta pasatzen ikus dezakegu Roppongi Hillsen oinetan. Zorabioak ez du 250 metroko altuerarekin zerikusirik, ordea.

Bilboko Arte Eder Museoa

Harrotasunez erakusten ditu urtero Bilboko Arte Eder Museoak erosi berri dituen lanak: aurten aipagarrienak Anselmo Guinearen margo handi bat eta Dureroren grabatu bat. Izen ezagunak bildumarako, bigarrena batez ere. Guinearen kasuak jarraitutasun bat adierazten du, orain urte batzuk geroztik mende hasierako lanak erosketen muinoa baitira museoan. Aurreko urtean bildu ziren izen garrantzi-tsuenen errepasso bat eginez, garai honetakoak dira nagusi: Lecuona, Arrue, Gezala, Zuloaga eta Guinea berriz ere. Kostunbrismoa errege. Eta internazionaltasun pixka bat gehitzeko, urtero arrazoi zehatzik gabeko izen ezagun bat: aurreko urtean, Markus Lüpertz tokatu zen.

Bestetik, modernotasunaren topiko tipikoak ere aipaga-rriak dira: Zumeta, Basterretxea, Txillida, Oteiza. Izen berri eskas, eta batek bilduman sartzea lortzekotan, erreserbetan usteltzen da, ikusle goarengana oso gutxitan iritsiz. Argi da-go bildumatzeko orduko politika, idatzia, esana eta esplizi-tua ez bada ere, oso zehaztuta dagoela.

Bildumen inguruko diskusioa agertzen denean, horien kostuari buruzkoa izan ohi da. Artea garestiegi ote den. Horrek alde batera uzten ditu lehen mailakoagoak izan behar-ko luketen eztabaidak, esaterako, zein den etorkizunerako idazten ari garen euskal artearen historia. Ahantzi baitugu arte bilduma publiko batek, azken finean, artista eta estilo batzuk hobesten dituela, hierarkiak ezarriz. Ikusten dena bada, ikusten ez dena ahazten da.

Bilboko Arte Eder Museoa bisitatuz, erromeriatik estilo internazionalista modernora pasa eta oraindik hortik irten ez garela pentsatuko du ikusleak. Euskal Herrian emakumeek artea egiten ez dutela susmatuko du orobat, ez baitago bertako emakume baten lana ikusteko aukerarik; argazkilaritza eta bideoa sekula landu ez direla ulertuko du ere. Eta museo historiko batean arte garaikideak lekuri ez duelako aitzakiak ez dit balio: Lüpertzzen lana 1988koa da, eta Zumetaren azkena 2009koa.

Filmetan «momentu hau historiara pasako da» esaten dutenean, egia handia diote: momentu guztiak dira historia, eta gure esku dago zein gogoratu eta zein ahaztu nahi ditugun. Gure artearen historia kontzientzia eta kritikotasunik gabe bildu eta erakusten jarraitzen den heinean, topikoak jan egingo gaitu, aukera paraleloak betiko galtzen ditugun bitartean.

Bukarest

1984. urtean, Errumaniako agintaria zen Ceausescuk Bukaresteko hirigintza plan berri bati ateak ireki zizkion: egolatriak eta Ipar Korean ikusitako arkitektura propagandistiko monumentalaren ereduak bultzatuta, sozialismoaren estiloari jarraituz auzo administratibo berri oso bat altxatzea erabaki zuen. Bertan Herriaren Etxea (gobernuaren egoitza, munduko bigarren eraikinik handiena) eta partiduko partaideen goi mailako apartamentuak kokatuko ziren.

Horretarako, ordea, traba bat zegoen: garapenerako aukeraturatuko lekuan bazen jada auzo historiko bat. Hori eragoz-

pentzat hartu gabe, zazpi mila bizileku, hamabi eliza, hiru monasterio eta bi sinagoga txikitu zituen erregimenak, Bukaresteko aitzinaldiaren atal aipagarria guztiz desagerraraziz. Horren ordeztan, bizarrak zutik jartzeko moduko arkitektura totalitarista, monumental, hotz, inbertsonal eta, esan dezagun, itsusia gailendu zen hiriburuaeren hegoaldean. Bide batez, Herriaren Etxea izeneko eraikin izugarri horretan bertan kokatzen da egun Arte Garaikideko Museoa.

Ceausescuren oinordetza hori eta lurraldearen pobretasuna elkartuz, ulertzekoa da Bukaresteko gidek beraiek «Europako hiribururik zatarrena» bezala deskribatzea; ikuspegi hori Praga edo Budapest bezalako prototipo edertuei begira ezarritakoa da, ordea. Bukarest ez da postaleko hiria izango, baina bai interes handia piztu dezakeena.

Izan ere, izaera oso pertsonala duen hiri honetan historiaren geruzak gainjarriz joan dira, agerian dagoen arkeologi indusketa bat balitz legez. Berezitasun bat du Bukarestek: hamazortzigarren mendetik aurrera ez da sekula hirigintza plangintza bat guztiz gauzatu; aurrekoa bukatu aurretik berria ezarria izan da beti. Hortaz, villa barrokoak 1920ko eraikin modernistekin nahasten dira, eraikin eklektikoak mole sozialistekin (ironikoki, joera horrekin bukatu nahi zuen arren, Herriaren Etxea bera bukatu gabe geratu zen Ceausescuren heriotzarekin). Eta etxe guztien artean, espazio hutsak, landareak, lorategiak, gehienak bizilagunek beraiek zaindutakoak edo basatiak.

Bukarest interpretaziorako irekia dagoen hiria da: oraindik errestituratu gabe dagoenez, eta hirigintza araudia existitzen ez denez (edo behintzat ez da bere presentzia sumatzen), istorio asko kontatzen ditu, eta ez bakar eta adostu bat, Ceausescuren zorigaitzerako. Botereak espazio publikoak utziak ditu, eta ondorioz hiritarrak haietaz jabetzen dira, haien onerako behar dituzten interbentzioak burutuz.

Gidak dio dinamismoz betea dagoela Bukarest, eta arrazoia du. Ez da azken irrintzia jarraitzen duen arkitekturaren erritmoa, ezta auzo osoak suntsitu eta handitasunera begi-

ratzen dutenen erritmoa ere: biztanleek gutxika, haien kabuz eta espazioa hartuz, kontrolik gabe eta beharren arabera sortutako erritmo geldiezina da Bukarestena. Ez da estetikara estereotipoekin bat etorriko agian, baina ez du edertasuna faltan.

Zorrozaurre-aurre

Hona hemen merezi duen ibilaldi bat: Bilboko udaletxetik hasita, Deustuko erriberatik behera ibili. Zubi-zurik, Isozakiren dorreek, Guggenheimek, Moneoren liburutegi berriak, Iberdrola dorreak osatzen duten adreilu kondentsazio itogarria ibaiaren beste aldetik ikusi (parke xarmant baten beste aukera galdua, alegia), eta aurrera jarraitu Zorrozaurren sartu arte. Bertan, pabilioi zaharkituak, Artiachen fabrikaren eraikin bereziak, etxe eta lokalak aztertu, noizean behin atzera begira eta urrunean Iberdrola dorre lazgarria ikusteko. Kontraste ederra sortzen dute umezurtz eta lekuz kanpo agertzen den dorre distiratsuak, Artxanda ondoan bere altueraren zama inposatu ezin dezakeena, eta Bilboko historia kontatzen duten Zorrozaurreko eraikin industrial utziek.

Zorrozaurre ez da maiz bisitatzen den zonaldea; izan ere, nahiko eroria dago eta, termino topikoetan hartuta, ez dago «ikusteko ezer berezirik». Hori aldatu egingo da, ordea, hurrengo hogeitaz urteetan Zaha Hadid arkitektoak penintsulan esku sartu eta luxuzko auzo bat sortzeko prest dagoelako: dena berri.

Eraikin historiko pare bat mantenduko diren arren, ez da Nantesko irlan edo Londresko Tamesisen erriberetan gauzatutako zaharberrikuntzen eredurik hartuko, izaera zehatz bat izan duen auzoaren ildoari jarraiki, aldi berean antzinarikoa eta berria den karisma birsortzeko. Guztiz kontrakoa, mantenduko diren etxe eta pabilioi gutxiak izango dira azken modernotasunaren erdian lekuz kanpo egotearen inpresioa emango dutenak. Deustuko tomateen moduan, industri pabilioiak txokolatzeko bonboietan existitzera pasako

dira soilik? Izan ere, Deustua modaz at geratuko zaigunez, zergatik ez Zorrozaurre-aurre legez berrizendatu, garai bakoitzari dagokion «zentro berria» identifikatuz?

XXI. mendeko hiri bilakatu nahi du Bilbok, kontuan izan gabe zenbaki horretara iristeko beste mende askotatik pasa behar izan duela. Kostunbrismotik diseinuzko hiri inpertsonalera, tartekoa baztertuta. Konturatu gabe formulak errepikatuz adreilu mordo berdina behin eta berriz munduan zehar inposatzen duten izen exotiko handiek ez gaituztela garaikide bihurtzen. Dauzkagun memoriak errekurtsu eta identitatean garatu gabe, edertasunaren irudi topikoena ez dena balioesteko kapazitaterik gabe. Dorre batek Tokio egiten duela uste izanez, agian; dorreak, azken finean, izaera duen ikuspegi bat ere eskaini behar digula pentsatu gabe.¶